

УДК 353.378.658.81:658.721(043)

Микола СОРОКА,

доктор із державного управління, професор, народний депутат України, президент Національного університету водного господарства та природокористування

Микола КОРЕЦЬКИЙ,

доктор із державного управління, професор, в. о. ректора Національного університету водного господарства та природокористування

Андрій КАЛЬКО,

доктор географічних наук, доцент, завідувач кафедри туризму Національного університету водного господарства та природокористування

**АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
ПІДГОТОВКОЮ КАДРІВ ДЛЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ
В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

У статті викладені аналітичні аспекти функціонування системи підготовки кадрів для вищої школи в Національному університеті водного господарства та природокористування. Систематизований досвід роботи аспірантури і докторантури НУВГП за минулі роки, проаналізована робота наукових шкіл університету, окреслені напрямки з покращення підготовки наукових кадрів як основи функціонування сучасного навчального закладу.

Ключові слова: *Національний університет водного господарства та природокористування, аспірантура, докторантура, вища школа, спеціалізовані вчені ради.*

В статье изложены аналитические аспекты функционирования системы подготовки кадров для высшей школы в Национальном университете водного хозяйства и природопользования. Систематизирован опыт работы аспирантуры и докторантуры НУВХП в прошлые годы, проанализирована работа научных школ университета, намечены направления для улучшения качества подготовки научных кадров как основы функционирования современного учебного заведения.

Ключевые слова: *Национальный университет водного хозяйства и природопользования, аспирантура, докторантура, высшая школа, специализированные ученые советы.*

In this article the analytical aspects of the training system for higher education at the National University of Water Management and Nature Resources Use. Systematized experience of postgraduate and doctoral NUWMNRU over the years, analyzed the work of scientific schools of the University, outlining areas of

improvement of training of scientific personnel as the basis for the functioning of modern education.

Key words: *National University of Water Management and Nature Resources Use, graduate, doctorate, high school, specialized scientific councils.*

Постановка наукової проблеми та її значення. У зв'язку із сучасними суспільними та економічними змінами на Національний університет водного господарства та природокористування (НУВГП) покладається обов'язок якісної підготовки фахівців водного господарства та інших галузей суспільного виробництва. Таку підготовку можуть забезпечити лише якісні викладацькі кадри вищої школи, а отже, є нагальна потреба університету в кандидатах та докторів, професорах, які б могли гідно відповісти на виклики сьогодення. Особливо це актуально при підготовці власних кадрів.

Однак на даний час ситуація щодо цього є невтішною – кількість захищених дисертацій після закінчення аспірантури НУВГП ледве сягає 30% від загальної кількості випускників.

У Національному університеті водного господарства та природокористування діє аспірантура за 21 спеціальністю та докторантура за 4 спеціальностями, де навчається всього 109 аспірантів, з них 75 – з відривом від виробництва, 31 – без відриву від виробництва і лише 3 аспіранти – за контрактом.

Наявні 4 спеціальності з підготовки докторів наук:

- 06.01.02 – сільськогосподарські меліорації;
- 06.01.03 – агрогрунтознавство і агрофізика;
- 05.23.04 – водопостачання, каналізація;
- 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища.

На даний час в університеті лише 2 докторанти, що, звісно, є далеко недостатнім.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи звітні матеріали про роботу відділу аспірантури НУВГП за 2011-2012 роки, слід зазначити, що на сьогодні існують спеціальності, за якими не кожного року ведеться прийом аспірантів та докторантів [1; 2]. Це – екологія; машини і засоби механізації сільськогосподарського виробництва; геодезія; фотограмметрія та картографія.

В університеті працює 89 співробітників, які закінчили аспірантуру і не захистили дисертаційних робіт. Із них 65 закінчили аспірантуру університету. Необхідно повернутися до цієї категорії випускників аспірантури. Це фахові, професійні спеціалісти, які працюють в університеті на науково-педагогічних посадах асистента та старшого викладача.

Після закінчення аспірантури ці фахівці «випадають» з поля зору кафедр, на яких велася їх підготовка, адже наукові керівники, завідувачі кафедр уже не відповідають за їх подальшу долю. Лише найбільш наполегливі, навіть досягнувши 50-річного віку, все ж намагаються захистити дисертацію. Саме

для таких аспірантів необхідно розробити програму "допомоги", аби вони визначилися з подальшою долею кандидатської дисертації.

Мета статті полягає у здійсненні комплексного аналізу стану підготовки кадрів для вищої школи у стінах Національного університету водного господарства та природокористування.

Завдання дослідження:

- з'ясувати сучасний стан підготовки кадрів для вищої школи в НУВГП;
- проаналізувати особливості методологічних підходів з означеного питання;
- обґрунтувати перспективи використання наявного потенціалу для покращення ситуації та окреслити перелік необхідних радикальних кроків.

Виклад основного матеріалу. За період з 1997 по 2011 роки аспірантуру НУВГП закінчили 380 чоловік. 75% випускників аспірантури працюють в університеті. З них 45% протягом року після закінчення аспірантури захистили кандидатські дисертації. Це свідчить про те, що робота над дисертацією була завершена під час навчання. 38% захистили дисертаційні роботи упродовж трьох років після закінчення аспірантури, а у 16% цей процес зайняв більше трьох років після закінчення навчання. Отже, в минулі роки робота цих аспірантів не контролювалася, в першу чергу, з боку наукових керівників.

Якщо розглядати навчання в аспірантурі за окремими спеціальностями, то найбільш ефективними є такі: 05.15.09 – геотехнічна і гірнична механіка; 05.23.01 - будівельні конструкції, будівлі та споруди; 05.23.05 – будівельні матеріали та вироби. Найнижча ефективність спостерігається, на жаль, за спеціальностями, за якими у Національному університеті водного господарства та природокористування відкриті спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій:

- спеціалізована вчена рада Д 47.104.01 із захисту докторських дисертацій за спеціальностями: 05.23.04 – водопостачання, каналізація; 05.23.16 - гідравліка та інженерна гідрологія; 06.01.02 – сільськогосподарські меліорації;
- спеціалізована вчена рада К 47.104.03 із захисту кандидатських дисертацій за спеціальностями: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством; 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища.

Аспірантура за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством за цей час узагалі не була відкрита.

У 2013 році в Національному університеті водного господарства та природокористування планується відкрити:

- аспірантуру за такими спеціальностями:
 - 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика;
 - 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит;
 - 25.00.02 – механізми державного управління;
 - 11.00.11 – конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів;
- спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій за 10 спеціальностями:
 - 06.01.03 – агрогрунтознавство та агрофізика;

06.01.02 – сільськогосподарські меліорації (сільськогосподарські науки);
01.05.02 – математичне моделювання та обчислювальні методи;
05.23.01 – будівельні конструкції, будівлі та споруди;
05.23.05 – будівельні матеріали та вироби;
05.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика;
08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит;
25.00.02 – механізми державного управління;
25.00.04 – місцеве самоврядування.

За останні роки популярності набула практика прийняття в аспірантуру за однією спеціальністю, а дисертація подається до захисту за іншою, що свідчить про формальний підхід до звітності аспірантів.

Наукові керівники відмовляються брати аспірантів, мотивуючи це проблемами з майбутнім працевлаштуванням.

Керівництво НУВГП вирішило навести лад у цій сфері діяльності університету. З цією метою була проаналізована звітність усіх аспірантів і докторантів за період їх навчання: визначена думка наукових керівників про своїх підопічних, зроблена вибірка про наукову і педагогічну діяльність аспірантів, які з тих чи інших причин не захистили дисертацій після закінчення навчання.

Слід відзначити, що звітність була складена недбало: за наявності величезної кількості граматичних і стилістичних помилок, які спотворюють сприйняття викладеного і вказують на «авральну» підготовку матеріалів (що, на перший погляд, є і несуттєвим), здобувачі часто і не згадують про те, чи ведеться їх наукова робота згідно із затвердженими індивідуальними планами, подекуди відсутні списки опублікованих праць, а є лише натяки на “майбутні” доробки. Дивуватися нічому, адже деякі наукові керівники навіть не надали наукових характеристик на своїх аспірантів.

Тож для формування повної картини щодо причин низької результативності роботи пошукувачів над дисертаціями керівництво змушене було зібрати всіх аспірантів НУВГП, докторантів та їх наукових керівників для відвертої розмови про нагальні проблеми та шляхи виходу із наявної ситуації. Зокрема, були обговорені питання недостатнього рівня забезпеченості пошуковців лабораторним обладнанням, проблеми щодо публікацій наукових праць у «Віснику НУВГП» та нестачі коштів на відрядження.

За підсумками зустрічі було окреслено перелік нагальних проблем, які керівництву потрібно вирішувати разом з усім колективом Національного університету водного господарства та природокористування. Серед найбільш актуальних питань виокремлено наступні:

1. Малочисельність аспірантури. Університет щороку готує більше 2 тисяч спеціалістів та магістрів (наприклад, у 2012 році за програмою підготовки «спеціаліст» зараховано 1623 студенти, за програмою магістр – 528), з яких заяви для вступу подали 38 аспірантів: 32 – на бюджетні місця та 6 – за контрактом, що в 6 разів більше, ніж у 2011 році, але ще далеко не достатньо. Із 2-2,5 тисяч випускників із відзнакою у 2012 році закінчили університет 212, заяви в аспірантуру подали лише 38.

Це не дозволяє університету розвиватися, мати здобутки в науковій діяльності, в нормальному режимі працювати спеціалізованим вченим радам, формувати наукові школи, знані в Україні та за кордоном, претендувати на збільшення фінансування на наукові дослідження тощо.

2. Направлення всіх претендентів на вступ до аспірантури лише на бюджетну форму навчання. Підготовка аспірантів та докторантів в університеті ведеться лише за рахунок держзамовлення, що свідчить про підготовку кадрів вищої кваліфікації лише для НУВГП. Таке планування призводить до загострення проблеми працевлаштування випускників аспірантури, навіть тих, котрі захистили дисертаційні роботи під час навчання або подали їх до захисту. Крім того, це не сприяє збільшенню кількості аспірантів та докторантів університету.

Десятки років працюючи в університеті чи в інших закладах та чекаючи своєї черги для вступу, дехто навіть не знає про можливість вступу на контрактну форму навчання. Роботу кафедр і відділу аспірантури із залучення вступників на навчання за контрактом необхідно активізувати. У той же час, докторів наук із НУВГП залучають до підготовки аспірантів та здобувачів інші ВНЗ.

3. Спрямованість здобувачів НУВГП на захист дисертацій в інших ВНЗ, у той час як власні “потужності не завантажені”. Діяльність аспірантури необхідно спрямувати на розширення можливості для захисту у власному ВНЗ. Важлива робота в цьому напрямку вже ведеться, зокрема створюються нові вчені ради, значно розширюється перелік навчальних спеціальностей, оновлюється матеріальна база кафедр і лабораторій та залучаються висококваліфіковані й авторитетні фахівці для керівництва здобувачами.

4. Відсутність захищених дисертацій у Національному університеті водного господарства та природокористування випускниками і цільовими аспірантами інших ВНЗ України та зарубіжжя. У НУВГП необхідно впровадити своєрідний науковий пошук і рекламу діяльності спеціалізованих учених рад, оскільки університет є провідним в Україні в галузі водного господарства, зокрема меліорацій, а також має потужний науковий потенціал у галузі будівництва, водопостачання, екології, геодезії, кадастру, моніторингу земель, геотехнічної та гірничої механіки. Разом із тим, університет має достатні можливості для підготовки кандидатів та докторів наук для інших навчальних закладів і наукових установ.

5. Недостатня можливість працевлаштування захищених випускників аспірантури та потенційних кандидатів і докторів наук у НУВГП та інших ВНЗ України. З метою покращення ситуації на відділ працевлаштування НУВГП пропонується покласти обов'язки щодо пошуку можливих місць для працевлаштування та укласти з іншими ВНЗ України необхідні договори про обмін означеною інформацією.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень:

1. З метою покращення ситуації щодо підготовки кадрів для вищої школи в Національному університеті водного господарства та природокористування

першочерговим є впровадження принципово нового відношення до своїх обов'язків і суворі відповідальність за їх невиконання кожного працівника – від керівництва університету до аспіранта.

2. Необхідно створити дорадчу групу при ректораті НУВГП із авторитетних науковців, які відзначаються найкращими показниками з підготовки наукових кадрів, для постійного моніторингу ситуації і сприяння відділу аспірантури в покращенні кількісних і якісних показників діяльності ВНЗ щодо підготовки власних висококваліфікованих науковців.

3. Директорам навчально-наукових інститутів НУВГП та завідувачам кафедр посилити контроль за роботою над дисертаціями докторантів, аспірантів, здобувачів та випускників аспірантури й докторантури, які своєчасно не захистили дисертації.

4. Під безпосереднім керівництвом ректорату активізувати роботу з талановитою молоддю з метою її залучення до подальшого навчання в аспірантурі на контрактній основі.

5. Започаткувати співпрацю з іншими ВНЗ та установами з метою підготовки фахівців вищої кваліфікації за цільовим призначенням для цих установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про освіту" від 23 травня 1991 р. // Голос України. – 1991. – №122.

2. Закон України «Про вищу освіту» [Текст] : офіц. текст : [станом на 19 жовтня 2006 року]. – К. : Парламентське вид-во, 2006. – 64 с.

Дата надходження до редакції: 16.09.2013 р.